

Selmecz.

Szépirodalmi, társadalmi, közgazdasági és tanügyi hetilap.

Hontmegyei közlöny.

Megjelen minden vasárnap.

Hirdetések és előfizetések **Horráth A.** kereskedésébe, a lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez küldendők.

Hirdetések felvételnek Budapesten, Bécsben és Prágában Hausenstein és Voglernél.

Előfizetési feltételek:

Helyben házhoz kártya, vagy vidékre postán küldve:

Egész évre 5 ft. — kr.

Félévre 2 ft. 50 kr.

Negyedévre 1 ft. 25 kr.

Egyes példány-ára 10 kr.

Szerkesztői iroda: Planck-féle ház.

Háromhasásos kis sor 10 kr.

Bélyegdíj minden igtatáskor 30 kr.

Királyi részvét.

A hivatalos lap vasárnapi száma, bizonyítékául annak, hogy a nagy vesztesség fölött a király, a trón is osztozik a nemzet általános fájdalmában, a következő legfelsőbb kéziratot közölte:

Kedves Tisza!

Deák Ferencz halála nagy gyászal tölti el az országot.

Én is mélyen meg vagyok hatva, s nem lehet, hogy ki ne mondjam, mily őszintén osztozom az általános fájdalomban, mily sajnosan érzem Magam is vesztességét e férfinak, ki egész életét a közjóának szentelve, a trón és haza iránti hűsége, tündöklő jellemtisztasága és polgári erényei által oly nagy mértékben kiérdemelte fejedelmének szintügy, mint polgártársainak bizalmát és szeretetét.

Államférfiai érdemeit a történet fogja megörökíteni. Hirneve az országban és annak határain túl is fenn fog maradni és emléke áldva lesz.

Hálás elismerésem követi őt sirjába, melyre itt küldök egy koszorút!

Kelt Bécsben 1876. évi január hó 29-én.

Ferencz József s. k.

A királyné Deák ravatalánál.

Az akadémiai palotájának esarnoka, a nemzet nagy halottjának nyugvó helye, február 1-én egy fenségesen megható jelenetnek volt tanuja. Ő felsége a királyasszony látogatta meg a gyászba öltözött esarnokot, hogy saját kezeivel tegye az első koszorút Deák Ferencz koporsójára. —

Kevéssel négy óra előtt érkeztek meg az udvartól Ferencz kisasszony és Rónay Jácint. A esarnokban a ravatal felállítását ellenőrző bizottsági tagokon kívül csak Tisza Kálmán, miniszterelnök és Széll Kálmán, pénzügyminiszter voltak jelen. A királyasszony kívánata volt, hogy minden hivatalos fogadtatás mellőztessék s teljes egyszerűséggel s nyugalommal végezhesse el látogatását.

Négy órakor megérkezett ő felsége, a künn várakozó néptömeg által néma hódolattal fogadtatva. A bizottsági tagok vissza vonultak a esarnok felső részébe, csakis a miniszterelnök várta ő felségét a esarnok ajtajánál Tisza Lajos és Kovács László bizottsági tagok szétvonták az ajtót borító függönyt, és ő felsége mély gyászba öltözve, belépett a sötét esarnokba, melynek fülhomályát csak a ravatal lángjai világították meg. A királyasszony kíséretében gróf Festetics Mari udvarhölgy és b. Nopcsa udvarmester voltak.

S ekkor történt a nagy jelenet, mely eltörölhetlenül be fog vésődni nemcsak a jelenlevők, de az egész nemzet szívében, s emléke át fog plántálódni késő unokáinkra, még azok szíveiben is áldást esatolva Erzsébet királyné nevéhez.

A királyasszony, kezeibe vevé az általa előre küldött gyönyörű babékoszorút, mely fehér kaméliákkal van sűrűn díszítve; fellépett a ravatal emelvényére s udvarhölgye által segítve gyengéden reá helyezé a koszorút a nagy halottra. Néhány másodperczet töltött az örökre meghidegült nemes agy vonások szemléletében; a királyné szemében az igaz fájdalom könye csillogott, azután leszállva, több perczre áhítatos imába merült el a koporsó lábainál levő imázsalmolyn, melynek balján (a koporsó jobbján) a király által küldött babékoszorú fektüdt.

A jelenlevők szívein a hazafiai büszkeség érzelmei, szeméin a kegyeletes meghatottság könnyei vetek erőt. A nemzet leggyeszerűbb és legnagyobb polgára, koporsójában a koronás királyasszony által megkoszorúzza; s halálában a királyasszony áhítatos imájába foglalva. A polgári erény a korona által megdicsőítve. Méltó tény arra, hogy az egész nemzet szívét felemelje; hogy gyermekeinkből a trón és haza iránt odaadó férfiakat neveljen.

Imája végeztével ő felsége mély esendben távozott. Koszorúja ott maradt, s érintetlenül ott marad a koporsón és széles leomló fehér szalagjaival, melyeken arany betűkkel van hímézve: **Erzsébet királyné Deák Ferencznek** hirtelen fogja a ravatal minden látogatójának; s ezek által hirdetni fogja az egész nemzetnek a királyné nemes kegyeletét a nemzet halottja iránt és osztozását a nemzet fájdalmában.

A király és királyné koszorúi Deák Ferencz koporsóján a legméltóbb és legékesebben szóló bizonyosságai a lélekemelő ténynek: hogy koronás királyunk és az oldalán jótékony nemzetként működő koronás királyné egyek a nemzetet csekély örömeiben, de teljesen egyek vele nagy fájdalmában is.

H — után.

A világító szerekről.

f) Petroleum.

Láttuk az eddigiekből, miszerint az emberek folytonosan arra törekedtek, hogy a primitív mécs és fagyvó helyett oly világító anyag jöjjön forgalomba, mely jutányos, könnyen kezelhető és célszerű legyen. E tekintetben az ipar a gázvilághoz hasonló láng létrehozásán fáradozott és nem sokára a legkülönbözőbb elevezések alatt állítólag új anyagokat szolgáltatott, melyek lényegükben egymástól alig különböztek. Legtöbben közülök terpentín és fenylőmézgyárból készültek, vagy pedig azonban barnaszénpalából lepárlás által nyertettek. E világító szerek azonban már egy házi asszony áltai sem vétet-

nek és legfőleg még némely németországi művészeti termékek árudáiban, vagy egy régiségárus sátorában vásár alkalmával világitanak; ilyenek a hydrocarbúr, photogen, Camphü, gasprit, pinolin.

Az ipar már 1853 óta foglalkozik a petróleumnak világitó szerre átalakításával és már 1859-ben főlőpni és pályafutását a világ körül megkezdenni látjuk; annak előtte igen keveset törődött vele a tudomány. A földolaj legelőször észleltetett a háringi, aussigi és bechalbroni barnaszén, továbbá a felső és alsó sziléziai, angol és amerikai kőszéntelepekben és pedig az ezeket kísérő homok és konglomerátumokban, melyek helyenkint petróleummal telíték. Más helyütt a földolaj hasadékok kitöltése gyanánt is fordul elő. A Coalbrook-Dale-i két hatalmas homokkőréteg, mely a szénformációhoz tartozik, oly dúsán tartalmaz petrolumot, hogy Coalpörnál forrást is képez. Ily gazdag előfordulása hazánkban is akadtak Tartanos mellett az ott levő asphal homokban; egyébiránt Mura-szerdahely mellett, de legújában máramarosban is fedeztek fel petróleum forrásokat. Kentuckyknak egész vidéke gazdagon van ellátva földolajjal. Peent Creek völgyeiben a földolaj mindenütt a sziklák lábainál található homokban fordul elő, mely ha hirtel felkaptatik, a petróleum folyásnak indul és árkok vonása által sokott nyeretni. Sok petróleum hozatik Pensylvaniából, nyugati Virginiából, Canadából, Ohioból stb. igen nagy mennyiségben található a Kaspitengerbeli Apscheron félszigeten, hol több ez olaj, mint a víz; miután a föld itt petróleumot izzad, nyerse igen könnyű és akként történik, hogy 63—95 méternyi mély kutak fúratnak, melyekben a víz az olajjal összegyűl, de mivel ez utóbbi könnyebb, a víz színén uszik, honnan egyszerűen lemeretik; Apscheron félsziget legolajdusabb megyéje Balachana.

Uralkodó vélemény szerint a petróleum szerves testek vegyi felhasználásának eredménye; sőt Bischof, Newberry, Dufrenoy és mások indokoltan állítják, miszerint a petróleum nemcsak növények szénese, hanem állati szerves anyagok elozlása folytán is keletkezik.

A földolaj könnyű folyékonyága, olivzöld, vagy sárga színű; fajsúlya 0.85—0.72 közt változik. Az amerikai petróleum Pelouze és Cahours által vegyelemzettvén, következő alkatrészek találhatók benne:

Butylkönyy	C ₄	H ₁₀
Amyl	C ₅	H ₁₂
Capronyl	C ₆	H ₁₄
Oenantyyl	C ₇	H ₁₆
Capryl	C ₈	H ₁₈
Nonyl	C ₉	H ₂₀
Rutyl	C ₁₀	H ₂₂

Ahoz képest, a mily arányban ez alkatrészek jelen vannak, a petroleum forrponja 40—50° C közt van; azonban már ennél sokkal alacsonyabb hőfoknál is nagy mennyiségben gázokat és párákat fejlesztenek, melyek a légköri levegővel lobb-gázokat képeznek. A petroleum annál folyékonyabb és mű-czélokra alkalmasabb, mennél inkább vannak benne jelen a könnyebb szénenykönyy vegyületek aránylag a nehezebbekhez képest. A könnyen elpárolgó és nehezebb vegyületek mesterséges kiválasztása a nyers petroleum finomításánál, illetőleg alkalmas világitószerré való átalakításánál, főfeladat.

A kőolaj könnyű folyékonyága, szép fehér lángja és kezdetbeni olcsósága okozta, hogy háztartásainkban a többi világitó szer csakhamar háttérbe szorult és csak a gyakori fellebbanások folytán történt szerencsétlenségek idegenítették el némelyeket e világitó szer használatától. A gyakori fellebbanások oka részint abban keresendő, hogy a földolaj eleinte nem volt kellően finomítva és rendőreleg ellenőrizve, részint pedig és még inkább abban, hogy némelyek oktanálul vagy könnyelműen bíztak el úgy a petróleummal, mint a lámpával. A földolaj mindenesetre veszélyes, ha nem lelkiismeretes gyárosoktól vagy árusoktól vétetik és nem használ-tatik a kellő óvatossággal; de semmiképen sem veszélyes, ha jól van finomítva vagy nincs hamisítva és elővigyázattal kezeltek.

A petroleumot a benne rejlő gázok teszik veszélyessé, melyek már alacsony hőmérséknel éllanva tűz hozzáférése után könnyen fellebbanást okoznak, jóllehet önmaguktól meg nem gyúlnak; a nyers kőolajnál, melynek fajsúlya közönségesen 0.800, különösen a naphta és benzintartalom miatt válik veszélyessé és lámpába való használatra alkalmatlanná. Ha vslahol a kereskedésekből vett petroleum szerencsétlenséget okoz, akkor tudhatjuk, hogy oly petroleum árukatik, mely illó alkatrészeitől nincs kellőleg megtisztítva, vagy talán a

Tárca.

Deák Ferencz emlékkönyvéből.

Neked a fíradhatatlannak, kinek ereje súly alatt nőtt, veszély közt bátorodott, kísérteket közt nemcsodott; neked a bölcsnek, kit törvényhozóvá a természet szült s a nép azzá választott; neked a szilárdnak akaratban, a fedhetlennek szándékban, ki eszed s kebled rendkívüli hatalmával ellent s baritot magadhoz hódítva, a törvényhozás hajóját szikla s örvény között ohajtott révbe vezérelé: tiszteletünk s hálnk jeléül nyújtjuk az egyszerű emlékkönyvet, hivatalban leveleit a tölgykoszorúnak, mely neved körülugározza, tét-dús napjaid folytában egyenként magad gyűjtéd, mi itt azokat csak egybefűzőnk, s az örökletet ábrázoló kígyó, jövendődnök általunk nem önkényesen választott, de multadból szükségképen eredő jelképe. Azonban ha egykor a nyugalom napjainban, melyből a haza diesdítő szava még gyakran ki fog szóllítani, vagy éltednek estvéjén, midőn tetteid hosszú sora emlékezeted egén napok és csillagok számával, fényével és halhatatlanságával fog tündöklöni e könyvből esik pillanatot: itt még azon tisztelődnök is, kik kitünő pályádnak közvetlen tanúi valának, csak egy részt fogod látni, tisztelőid mindnyáját egy rövid szó fejezi ki, ez: **Nemzet**, mely egyedieiben halálatukként egy nagyobb, egy élő könyvből van elszórvá — ebben: **Haza**.

Kelt Pozsonyban 1840-ben az országgyűlés vég napjainban.

(Aláírva ezere.)

Közi: **Ravasz Sándor**.

Selmecz s Bélabánya felirata a képviselő-házhoz!

Mélyen tisztelt képviselőház!

A kérelmetlen sors másíthatlan végzete soha sem tölthető el e nemzet keblét szentebb fájdalommal, mint midőn azon szomorú gyászcsengetnek hirt, hogy **Deák Ferencz** a haza bölcs, tántoríthatatlan hű fia, alkotmányunk vezérbajnoka, önnállóságunk nagy alkotója s a nemzet béke-angyala-ölni megszűnt, Magyarország hű népeithez villám sebességgel jutott. Ezen a nemzet családja nagy fájdalma a népek osztatlan érzelmeiben annál vigasztalhatóanabbul s annál bensőbb megilletődéssel honol, mennél öntudatosabb azon közérzet, hogy-e veszteség által nemzeti létünk gondviselészerű s örök-kelemezetes oszlopától megfosztattunk; annál érzékenyebb a veszteség, minél inkább — meggyőződésünk kell hogy-e drága kincsünkétől örökké s reménytelenül búcsút vennünk, elkerülhetlen.

De a mily nagy a fájdalom s a mily vigasztalhatlan a bánat, melylyel a lekötelezettek milliöi nemzetünk nagy halottjának ravatalát körülállják, ép oly osztatlan s kiolthatlan a kegyelet s hála érzete, melylyel neki mindnyájan adozva az örök béke helyéhez kísérjük.

A hazafiai kegyelet, mint az e nagy hazafi iránt egykoron rendíthetetlen táplált bizalom kifolyása a legelőnkebb szózatként sugallja, tisztelőtünk önzetlen zálogát a szeretet s háláérzetlettel áthatva azok kezébe letenni, kikkel több értékzet meghaladó közpályájának végén és lelkesítlen küzdött, bízhatatlanul fíradozott s a honnét őt a nemzet háláérzete halhatatlan érdemeiben a diesök Pantheonjába emelte.

Magyarország képviselőházához mint az elhunyt egykoron diesök műhelyét képező testülethez vélünk legmeltóbban bemutatni kegyeletünk igénytelen zálogát azon kérelemmel miszerint a haza nagyjai iránt mindenkor táplált s ez esetben kifejezetlenül felélnélt hazafii ragaszkodásunk s tisztelőtünk ezen kifejezését kegyesen fogadni sziveskednék, kik a gondviselésétől hazánkra, s a képviselőházra áldást és ádvót kérni meg nem szánva maradtunk.

Sz. kir. Selmecz- és Bélabánya városok 1876. évi január 31-én tartott közgyűlésünköl

alázatos szolgálai.

Deák Ferencz életéből.

Az ötvenes években egyszer valamelyik bécsi miniszter találkozt Deákkal.

A miniszter a magyarok szenvedéleges ellenállásáról szólvá, azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy a száma néve gyengébb magyar előbb-több is föl fog olvadni a művelt német népben. No én más véleményen vagyok — felelt Deák; — de ha a magyarnak a szláv vagy német elem általi elnyelését közt kellene választania, bizonyosan ez utóbbi választanám. Csakhogy én azt hiszem, hogy ez még messze van.

Akkor nem látom át, miért vonakodnak most rállani arra, mi egyszer, ha később is, okvetlenül be fog következni? kérde a miniszter.

Deák perenyi hallgatás után így szólt:

Excellentiád bizonyosan jó keresztény és reméli, hogy az égbe juthat. Mégis kételkedni bátorodom, hogy azért excellentiád öröme-több menne oda ma, mint holnap.

A kőniggrázi csata után Deák, kit a király Bécsbe hívott, itt nem kerülhető ki a találkozás Belcredi miniszterrel.

Belcredi nagy feneket kerített beszédjének; azután végre kisütötte sajátképeni szándékát s Deák böles tanácsát kérvén ki magának, következő szavakkal fordult feléje:

kereskedő lelkiismeretlentül egy nehéz folyékonyaságú kőolaj-félet benzín vagy naphával kevert, hogy a lámpabélre nézve folyékonyabbá tegye, azaz hogy a lámpabél által könnyebben felszívathassék. Ily kőolajfélek már a mérseket melegben gyúlékony gázokat fejlesztenek, melyek az olajtartóban létező levegővel összekeverednek, a lámpabélen felszívárognak és a lánghoz érve fellobbanak; míg ez eset a jól finomított olajnál be nem állhat.

A jól finomított olaj víztiszaság, nem igen kellemetlen szaga és 0-804 fajshuly, nehezebb is a nyers kőolajnál, mert belőle az illó részecskék eltávolítvák. Mennél sárgább vagy sötétebb a petroleum, annál nagyobb elővigyázatot igényel. Mostanában fordúlnak ugyan elő a kereskedésekben meglehetősen finomított sárga petroleumok is, de hátrányuk az, hogy csak oly lámpákban égethetők, melyek lehető legkisebb szívómagassággal bírnak, vagyis hogy a lámpabéli petroleum felszínre és a lámpabélnek meggyújtásra szánt vége közt a magassági különbséget ne legyen igen nagy; ellenkező esetben homályosan égnék.

A mostani szédelgés mellett, mely minden iparágon erőt vesz, a petroleum is sokoldalú hamisításnak van alá vetve. Az amerikai napha, mely különben minden műszaki használaton alul áll, és nagy mennyiségben hozatik be, az által nyer titkos alkalmazást, hogy belőle mesterséges uton kőolaj gyártatik. Így tehát a legbeesültebb kereskedő is esalatkozhatik, mert nem tudja, hogy folytonosan azon jó minőségű petroleumot kapja-e? Ki mindig ugyanegy kereskedőnél szokott vásárolni, észreveheté, hogy a földolaj majd víztiszta, majd borostyánsárga; továbbá azt is tapasztalható, hogy a szintelen petroleum jobban ég, mint a sárga.

Hogy a petroleum teljesen nem veszélyes és világító szerül alkalmas legyen, szükséges, hogy 30—36 R. fokú hőmérsékélnél fellobbanó gázokat ne fejlesszen. Vajjon a kereskedésekben előforduló petroleum bír-e ily tulajdonsággal, arra felügyelni a helyhatóság köteles.

Hogy a kőolaj jó vagy rossz minőségérc nézve tájékozást nyerjünk, szükséges azt vizsgálat alá venni. A petroleum megvizsgálása legegyszerűbben következőleg történhetik: Egy inkább szűk és magas, mint bő és alacsony edénybe 5—7 dekagramm petroleum öntetik és belé hőmérő alkalmaztatik;

On jól tudja, hogy az idén már volt egy terjedelmes ujonozás Magyarországon. Mit gondol, nem lehetne-e az idén egy második ujonozást is elrendelni?

Nem! választott Deák hidegen.

S miért nem? kérdé Belcerdi hűledézve.

Mert nálunk Magyarországon az anyák évenként csak egyszer szülnék — volt a klasszikus válasz.

Mikor Kossuth felszólította, hogy lépjen a második miniszteriumhoz, így szólt neki: Lajos én egyszer egy barátommal kocsiutam; kocsiás közben a lovak elragadtak s repült a kocsi; oda kaptam a gyeplőhez. Ne fogl meg a gyeplőt — kiálta rám barátom — mert ha te jobbra húzod, én meg balra, én engedem, te visszatartod, okvetlenül baj lesz, a kocsi felfordul... én magam talán kiviszem a kocsit a bajból, de ha te bele kapsz a gyeplőbe, bizonyosan pöröl járunk; én aztán nem is nyúltam a gyeplőhez és szerencsésen megmenekedünk. — Aztán folytatta: látod Lajos, most az ország szeretét is elragadták a lovak, a gyeplő a te kezében van, magad talán cölhoz viszed a kocsit, de ha te még suhintod a lovakat, én meg visszatartom a gyeplőt, okvetlenül felfordulunk. Így mondott le a második miniszteriumba való belépéséről.

Deák többször megróttá azt az egy időben nagyon elharapodzott szokást, melylyel sokan a nyilvánosság előtt is kicsinyített keresztnevőkön emlegették az embereket.

Egyszer egy vidéki nri volt nála, ki mindig csak Eötvös Pepit és Kemény Zsigát emlegette.

Az öreg úr csak halgatott. De egyszer, midőn valaki azt kérli, hogy mit adnak a színházban, csak megszólal:

Hunyadi Lácit, a Janesi fiát.

Palfy Mór kormányozó egy lapszerkesztőt két ízben bezárattott, hanem mindenféle azt beszélte, hogy ő azt a szerkesztőt egynésége miatt nagyon szereti.

— Szereti ám — mondta Deák — de csak úgy, mint a madarat... kalitkában.

A 65-iki országgyűlés elején valami alkalomból a képviselőket egyenként hívták föl, s azok kilepve az elnöki szék elé járultak.

Kuba! olvassa a jegyző. Egy parányi kismember lépett ki.

Kubicza! olvassa utána a jegyző.

Boldog isten — mondta Deák — ha a Kuba ilyen picit volt, nekora lesz akkor a Kubicza!

Az volt aztán a komikum, hogy Kubicza igen magas, szálas ember volt. — N. H.

azután az edény forróvízbe mártatván, addig tartatik benne, míg a hőmérő 30—36 R. fokú hőmérsékét mutat. Ha már most égő gyufával közeledünk a petroleum felszínéhez és közeledés közben fellobbanás nem történik, sőt ha az égő gyuszál a petroleum felszínét érintve és abba bele mártva elalszik, ez annak a jele, hogy könnyen illó és fellobbanó gázok a petroleumban nincsenek, mindeffogva az világító szerül teljesen alkalmas; de ha az égő gyufa közeledtekor a gázok fellobbanak, s a petroleumot is meggyújtják, akkor az mint nagyon tűzveszélyes, világító szerül nem alkalmas és eladása hatóságilag betiltandó.

Nem lesz érdektanér itt megemlíteni, miszerint Dr. Schenek akadémiai rendes tanár a helybeli kereskedésekben eladás tárgyát képező kőolajfajtákkal azok gyúlékonysági és fellobbanási hőfokait meghatározása céljából kísérleteket tett, melyek eredménye szerint az itteni petroleumok meggyulladásási hőfokuk 42—270 R. fellobbanási hőfokuk pedig 30—180 R. miből világos, hogy a helyben elarusított petroleumfajták nincsenek kellőleg finomítva és emdeffogva a legnagyobb elővigyázatot igénylik.

Ha a kőolaj vászon, gyapju vagy pamut szöveteket megáztat, gyúlékonysága tetemesen növekedik; emdeffogva a lámpa azon részében, mely a belet körülzárja, repedésnek vagy hasadásnak lenni nem szabad. A lámpa azon része, mely a kőolajat magában foglalja, mindig az egyszeri használatra megkívántató mennyiségénél több olajjal töltendő meg, hogy kikerültsék az, miszerint a lámpát égés ideje alatt kelljen megtölteni. Ha mindamellett szükségessé válik a lámpának égés közben megtöltése, akkor előbb a láng eloltandó s a lámpa kihűlése bevárandó. Egyébiránt arra is kell figyelni, hogy az olajtartó soha szinig olajjal meg ne töltessék, mert könnyen az olajtartó elpattanása okoztathatik.

Ha a lámpaüveg (henger) égés közben elpattan vagy eltörik, akkor tanácsos a lámpát azonnal eloltani, nehogy annak fémfogalványa megmelegedjék. Az esetleg meggyuladt kőolajat legezélszerűbb hamuval, földdel vagy homokkal oltani, de vízzel semmi esetre sem A kőolaj által támadt égési sebeket az orvos megérkezteig pamuttal jól be kell takarni és hidegvíz borogatásokkal ápolni.

A petroleumlámpa szerkezetének leírása kikerülhetőnek tartatik, miután e lámpa mindenki előtt ismeretes; annyit azonban szükséges lesz talán megjegyezni, miszerint legezélszerűbb oly lámpákat vásárolni, melyeknél a kőolajat tartalmazó lámpatest átlátszó anyagból készült, minthogy ekkor a benne levő kőolajmennyiséget észrevehetjük.

(Folytatása köv.)

A selmecezi „erdő s körpolgárság“ (Wald- und Ringhausbürger) története.

(Folytatás.)

Ily előzményekre határozottan mutat Hollós Mátyás királynak a selmeceziekre ily cím alatt: „Generale et privilegium regium urbanarum Schennicensibus manatum“ 1481. évben küldött kiváltságlevelé is, melynek bekezdésében ezek mondatnak: „Accepimus admodum displicenter plesoque fore ex vobis, qui in nullo aliu praeterquam in educillatione vinorum victum suum querere consueverunt, dumque labores montanarum isthic exercere deberent, cultores earum et laboratores saepe saepius laboribus postpositis in tabernis confluerent, propter quod proventus nostri — determinarentur“ stb. Miből kitetszik, hogy a bormérés jognak azon korlátlan gyakorlata, melylyel a sz. kir. bányavárosok minden egyes bányászpolgára eredetileg illetett, csakhamar megszült a legviszássabb eredményeket, a bányászatnál hanyatlást idézővén elő a czélba tett felvirágoztatás helyett.

Miért is a most említett kiváltságlevelél tett intézkedést az iránt, hogy ezen káros helyzetnek eleje vétecsék, mit akkép élni, hogy megszüntette az általános bormérés jogát Selmecebányán s az eddigi commune jus-t specialéra változtatta, meghagyván, hogy nyilvános koresmát — „tabernas publicas“ — csak az tarthat, ki „montana cum molendinis et casis colat“ s kijelentvén egyuttal „aliaquin his qui montana colere recusaverint educillationem vinorum prohibemus.

Mátyás király e kiváltság levele azon jogi kutfő, melyből a selmecezi erdő s körpolgárság jogi eredetét meríti, s azzal egyszersmind kiváltságos természetét is kétségen kívül helyezi.

Igaz ugyan, hogy Mátyás e privilegiuma által Selmezbánya eredeti kiváltsága jelentékeny korlátozást szenvedett, minthogy azonban a törvényesen koronázott király nagyobb fontosságot tekintetnek fogva — s ezek közé a bányászati is tartozik — a jogerejű privilegiumot is akár részben, akár egészben megszüntetheti vagy megszoríthatja jogi szempontból Selmezbánya kiváltságának fenti megszorítása sem eshetik többé kérdés alá, miután e korlátozás igen nyomasztó köztekintetnél fogva törvényesen koronázott király által tett törvényes intézkedésen alapszik.

A városi privilegium ezen megszorításának azonban megfelelő más oldalról azok kiváltságolt állása, kik annak folytán a bormérés kisebb kir. haszonvételének kizárólagos élvezetében jutottak a bányaművelés egyedüli feltétele mellett, s így első tekintetre ugy látszik mintha a selmezi körpolgároknak eme privilegiuma nem ingyen adományozott, hanem teherrel járó kiváltságon nyugszik; tényleg azonban nem egyéb mint a városi privilegiumnak a bormérésre vonatkozó, közelebbi szabályozása s a viszonyoknak megfelelőbb rendezése, miután Selmezbánya város kiváltságának alap feltétele is, t. i. a bányaművelés szintén teher volt, melynek könnyítésére a kir. privilegiumot jutalmul nyerte s ekkép a körpolgároknak az eredeti városi s általános privilegiumon alapuló s Mátyás kiváltságlevelé által közelebből szabályozott, bár teherrel járó jogositánya privilegialis természetét kétségbe vonni a legkisebb ok sem forog fenn.

Visszatérve a körpolgárság történetére, azt tapasztaljuk, hogy a Mátyásféle privilegiumban kifejezett azon általános elv, melyszerint csak bányaművelést űző polgár élhet a bormerési joggal — később többrendbeli, annak gyakorlatára s kivételére vonatkozó s inkább külső szabályozásnak tárgyává lett, miután az ép említett kiváltságlevelé közelebből nem határozta meg azon arányt, melyben a körházpolgároknak a bányaműveléshez járulniok kellett. Ezen szabályozás részeit városi statutumok s bányabírósi névleg főbányagrófi, és részeit felsőbb intézkedések valamint bevett szokás fonálán történt.

Ily intézkedést foglalt magában a selmezi tanács által 1572-ik évben hozott ama határozat, melyben tekintettel arra, hogy a borkoersmák a helyi szükségletre helyes arányban legyenek s Mátyás kiváltságlevelé illosorússá ne váljék — kimondatott, hogy az, ki a bányaműveléshez hetenkinti 2 frttal — tehát évenként 104 frttal — járul, vagy a hiánylatot a városi pénztárba befizeti, a bormérés jogával élhet.

1633-ik évben, tehát alig egy félszázaddal, később ismét találkoznunk egy újabb ilyen statutarius intézkedéssel, mely a körpolgárok bormerési jogát részletesen szabályozza, és ez az u. n. városi birrend (Städtische Weinordnung), mely ezen három pontot foglalja magában.

1. Ki bort mérni akar, ha oly háza nincsen vagy nem volt, mely eddigelé a bormérés szakadatlan élvezetében volt, tartozik a város tanácsánál s a bányabírósnál jelentkezni, mire ezek a körpolgárság egyetértésével elhatározzandják valjon élhet-e e jogositványával?

2. Az e jogot elnyerni akaró tartozik mindenekelőtt, tehát még a tanács s bányabírósnak engedélye előtt 300—400 fnyi bányavesztéget kimutatni.

3. Tartozik jövőre minden héten 2 frttal a bányaműveléshez járulni.

Ezek szerint ezen bormerési statutum új körpolgárok felvétele s kötelemeik tárgyában teszen intézkedéseket, meghatározván azon feltételeket, melyek alatt jövőben a körpolgári jogositvány engedélyezendő, épségben hagyván az ezen joggal ezelőtt felruházottak eddigi állapotát.

Az ép említett birrend városi; t. i. — Poppei Lobkovicz császári biztos által 1648-ban felsőbb meghagyás folytán megerősítetté, attól nevét is nyerte s jelenleg mint Poppel féle birrend ismeretes.

Ehhez hasonló városi intézményekre azontul is akadhatnak, melyek azonban nagyrészt a Poppel féle birrendben gyökeresnek s kevésbé fontos pótczikküket tartalmaznak. Legnevezetesebbike az, mely mint a Poppelféle birrendnek additumuma Selmezbánya városánál amazzal együtt 1651-ben kihirdettetett.

Sokkal fontosabb Lipót császár s királynak 1673 évben kibocsátott u. n. új birrendszabálya (neue Leopoldinische Weinordnung) melylyel Lipót császár egyrészt Mátyás fennidezett privilegiumát megerősítette, másrészt pedig a régi városi birrendet azzal bővítette, hogy a bormérés adományozása s engedélyezése jövőre egyedül a selmezi bányatörvénysektől függjön.

Emek alapján a főbányagrófi hivatal, mint akkorában a bányatörvénysekknek felsőbb hatósága 1698-ban azt rendelte, hogy az erdőpolgárok hetenkint legalább 4 frttal járuljanak

a bányaműveléshez és hogy a bányatörvénysekk a hetenkinti bányá költségeket (Bergkóstzettel) azoktól beszedni tartozik.

Miből világos, hogy e rendelkeznek főcélja az volt, hogy az erdőpolgároknak a bányaművelésbeni részesülése mind szigorúabban ellenőriztesse a hetenkinti költségjegyek kimutatása mellett s e gyakorlat jelenleg is fennáll azon különbséggel, mely szerint a bányajárandóság nem hetenkint, hanem évenként s nem is hetenkinti 4, hanem csak két forinttal igazolandó. —

(Folytatjuk).

Különfelek.

— — Öröklhetnek az örögmakák, hogy az általuk kedvelt, de a selmezi közönség köréből oly sokáig számtizott menuet fánexot kis unokáik is megismerik s megtanulják és pedig Kinszki tánczamtató urtól, ki kalónok súlyt fektet a kollemlre, mit a menuet behozatalával is tanusit. —

— — Az éji randalirozások (münyelv) melyekben e héten komoly férfiak is részt vettek, oly gyakoriak, hogy már azon tűnődünk: ne nyissunk-e számukra külön rovatot?

— — A kik nem gyászoltak! Midőn a táviró villámsebességgel terjeszté a gyászírt: a magyar Aristides nines többel testület, városok, megyék és birodalmak azon tanácsoktak, hogyan röjják le a tisztelt és kegyelt adóját a nagy halottához legméltozobban. — Hozzánk is eljött e gyászír s megyénk és városunk multjokhoz léten intézkedtek.

Gyászoló család vala az egész magyar nemzet. E gyászoló család körében azonban találkoztak olyanok is, kik a nagy halottól megirigyelték az érte hullott könyveket!

Midőn a vigalom termel kihaltak, hogy helyettök a templomok népesüljenek meg: a selmezi polgári casino egy töredéke mutatni akar!

Midőn ország — világszerte fekete lobogók tanuskodnak a mély gyászról, mely országokat, egy földrészt ért, a selmezi polgári casino egy töredéke bevonja gyászlobogóját.

A király palotájában és a szegény kunyhójában háborítlanul foglalja el helyét a setét bánat, csak a selmezi polgári casinoban nem lel zavartalan nyugalmat: felveri azt egy hang, mely többek novében bált rendezni, vigadni akar.

A többek és szószóljók gyalázatára egy bécsi származású polgártársuk felszólal: „szegény, gyalázat önkre, hogy nekem, mint idegen származásúnak kell önöket a nagy halott iránti kötelességre intenem.

Hogy a többek szószólóla Kabina helybeli ügyvéd, azt tudja az egész város s maholnap a megye, de hogy a többek alatt kiket kell értenünk... azt tán a napokban megjelenendő „Warte im Norden“ fogja megmondani, ha csak a „Narodny...“ el nem ragadja előle a névsort.

— — Az akadémiai „segélyegyleti bál“ Oblak József akadémiai hallgató halála miatt f. hó 9-én halasztatott.

— — A polgári casino mára halasztotta bálját.

— — Deák Ferencz temetésén Budapesten jelen voltak: Selmezbánya részéről: Ocsosvsky Vilmos polgármester, Goldbrunner Sándor v. főispán, Szentinger Ferencz esperes. Egyletek részéről: 1. Takarékpénztár: Alman Andrács, 2. Népbank: Krausz Vilmos főkapitány, 3. Uri casino: Farbak István, 4. Polgári casino: Udvardy István, 5. Magánbányászati: Wiesner Adolf hat bányászsal, 6. Tuzóltó egylet: Marschalkó Gyula, 7. Kincstár részéről: Cseh Lajos bányászati s Kleinhamz Ferencz lovag vezetése alatt 18 bányász, 8. Akadémiai tanári kar: Pöschl Ede s íróv Kerpely Antal, 9. Akadémiai ifjuság részéről 30 hallgató, 10. A gymnasium részéről: Bertalan Alajos.

— — A Deák Ferencz temetésére ment ipolysági küldötszég egyik tagja ruhával telt bürdönté a váci uton egy esuvargónak adta át, hogy szálására utána vigye; a esuvargó a bürönddel együtt eltűnt.

— — Than Mór azon jelenetet, midőn a királyné a ravatalnál volt, vázlatban megrajzolta s a kellő festési utasításokkal elküldi Párisba Zichy Mihálynak, ki arról fényes képet fog festeni.

— — Boldogult Oblak József temetése tegnap este 8 órakor vette kezdetét s nagy számu közönség részét mellett ment végbe.

— — Január 8-ikával végződő héten minden 100,000 lakosból oltalt Amsterdamban 51, Berlinben 56, Boroszóban 59, Budapestben 75, Bécsben 53, Brüsselben 37, Christianiában 79, Hágában 49, Kopenhágában 34, Hamburgban 49, Londonban 43 és Anglia 18 nagyobb városában 47, Münchenben 59, Philadelphiaiban 40, Turinban 50, Rotterdamban 51.

— — Postáink állapota iránt némi átnézetet nyertünk, ha fontolóra vesszük a következő esetet: Sch... helybeli lakos nem rég egyik rokonának A...nak czimzett esomagot tett fel a postára. A esomagban többek közt egy aranyóra aranylánczszal, egy forint bankjében, egy arany természetben, egy peesét gyűrű volt; a esomag külsején pedig a tárgyak „Pretiosen“ czimvel voltak megnevezve. A... garamvidéki lakos felbontja a küldeményt, melyet idegen nyomóval jól bepecsételt állapotban talált és a küldött tárgyakat mind kézhez vette, kivéve az aranylánczot, a peesétgyűrűt, az egy forintot és az egy aranyat természetben.

Hol keressem már most a küldőnek jogos kártérítést? Azon állam, melyben a személy és birtokbiztonság rossz állapotban van, a polgárok fentartó erejére nem támaszkodhatik.